

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

24

YASAMA YILI

2

**İNSAN HAKLARINI İNCELEME ALT
KOMİSYONU**

TUTANAK DERGİSİ

24 Kasım 2011 Perşembe

İNSAN HAKLARINI İNCELEME ALT KOMİSYONU

GÖRÜŞME TUTANAKLARI

24 Kasım 2011 Perşembe

----0----

K O N U

Sayfa

Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi, Profesör Dr. Vedat Bilgin'in (Hacettepe İdari Bilimler Fakültesi – Sosyoloji) dinlenmesi

1:19

İÇİNDEKİLER

	<u>İİ</u>	<u>Sayfa</u>
BİRİNCİ OTURUM		1:19
Prof. Dr. Vedat BİLGİN		1:9, 14:19
İhsan ŞENER	Ordu	9:10
Yusuf HALAÇOĞLU	Kayseri	10:11, 17
Ertuğrul KÜRKÇÜ	Mersin	11:12
Ülker GÜZEL	Ankara	12:13
Oya ERONAT	Diyarbakır	13
Erdal KALKAN	İzmir	14

Açılma Saati: 11.16

Kapanma Saati: 12.32

BİRİNCİ OTURUM

24 Kasım 2011 Perşembe

Açılma Saati: 11.16

ALT KOMİSYON BAŞKANI: Mehmet Naci BOSTANCI (Amasya)

----- 0 -----

BAŞKAN – Değerli arkadaşlar, hoş geldiniz.

Vedat Bey, hoş geldiniz.

Bugünkü program 12.30’a kadar sürecekti, 12.30’da Vedat Bey çıkmak durumunda. Dolayısıyla “kırk beş dakika” demiştim ama kırk dakikalık bir sunum ve peşinden kırk dakikalık bir soru-cevap.

Vedat Bilgin, 1955 Bayburt doğumlu. Memleketin doğusundan bir arkadaşımız. Doğu sayılır değil mi Bayburt? Hacettepe İdari Bilimleri bitirdi. **Sosyoloji** ilgi alanı, çalıştığı alan. Master ve doktorayı İstanbul İktisat Sosyal Yapı ve Sosyal Değişimde yaptı. Bu satırları Wikipedia’dan okumadım çünkü beraber gittik aynı dönemde.

Hemen küçük bir hikâye. Vedat Bey’le her hafta İstanbul’a master programı için gidiyorduk trenle, Ankara’dan İstanbul’a, 80’li yılların başı. Ucuz olsun diye Anadolu Ekspresi’nden alıyorduk. Akşam 21.05’te kalkıyordu Anadolu Ekspresi. Mavi Tren vardı gece 23.00’te, o da pahalıydı. Mavi Tren sabah yedide varırdı, bizim tren sekizde varırdı daha gecikerek, ucuz olduğu için. Böyle iki yıl Anadolu Ekspresi’yle gidip geldik. Aradan herhâlde on yedi yıl filan geçti, Vedat Bey Devlet Demiryolları Genel Müdürü oldu. Böyle ilginç bir hikâyemiz var. Trenler hâlen aynı saatte gidiyor. Muhtemelen yeni genel müdürler ona biniyor olabilirler.

Vedat Bey, Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi, Profesör Doktor. Gazetelerde yazıları, televizyonlarda konuşmaları var. Sosyal bilimlerde temayüz etmiş bir arkadaşımız. Benim tanıdığım Vedat, Türkiye’nin problemlerine akıllı ve vicdanı istikametinde bakan, klişelere düşmeyen bir arkadaşımız.

Bizim Komisyona katkı sağlaması için çağırmıştık, kendisine teşekkür ediyoruz ve sözü Vedat Bilgin’e bırakıyorum.

Vedat Hocam, buyurun.

PROF. DR. VEDAT BİLGİN – Teşekkür ediyorum ben de davetiniz için.

Naci Bey, tabii benim çok eski öğrencilik yıllarımdan arkadaşım. Bu hikâyeyi anlattı, onun küçük bir devamını anlatmama izin verin. Trenlerimiz çok yavaştı, o vesileyle ben 2000 yılında hızlı tren projesini, şu anda Eskişehir’e kadar giden projenin altında, kredi anlaşmaları, ihalesi, bütün

süreçlerinde proje aşamasında da benim imzam var, onu da hatırlatmak isterim. Ama henüz İstanbul'a ulaşmadı, inşallah bu dönemde de İstanbul'a ulaşır. Bir İspanyol kredisiydi otuz yedi yıl vadeli, ilk on üç yılı ödemesiz bir krediydi. Dolayısıyla İspanyol devlet kredisiydi, Türkiye'yle ilişkilerini geliştirmek için tahsis edilmiş bir krediydi, onu kullandık. Devamı da İstanbul'a ulaşırsa İstanbul üç saat on beş dakikada ulaşılacak bir yer olacak.

Ben tekrar hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Genellikle Türkiye'de terör meselesi üzerinden gündeme gelen güneydoğu, Kürt meselesi, her nasıl tanımlanırsa tanımlansın bu meselenin insani boyutlarını anlamak için hangi yöntemle bakmamız lazım meseleye? Meselenin parametreleri nedir? Kendi bakış açımıyla bunu izninizle irdelemek istiyorum.

Sosyal bilimlerle uğraşanların çok iyi bildiği gibi milletleşme olayı yeni bir olaydır. Kavimlerle milletler aynı şeyler değildir. Milletleşme olayı 19'uncu yüzyılda meydana gelmiş bir olaydır. Bu, tam tarih vermek mümkün değildir ama daha çok Fransız İhtilali'yle başlatabiliriz, 18'inci yüzyıl diyebiliriz ama bu Fransız İhtilali'yle başlayan bir şey değil, birkaç dönüşümle, üst üste çakışan birkaç dönüşümle gerçekleşen bir olaydır.

Bunlardan bir tanesi, bu dönüşümlerden bir tanesi imparatorluk yapıları içerisinde farklı halkların, farklı kültürlerin bir araya gelerek... Bunlar aynı kökten topluluklar da olabilir, aynı ırki menşeden de gelebilir, gelmeyebilir de çünkü insanlar için ırki menşe arayışına girmek doğru bir şey değildir çünkü yeryüzünde olağanüstü hercümerçler olmuştur, karışımlar olmuştur, hareketlilikler olmuştur. En az biz kendi tarihimizle ilgili baktığımız zaman Orta Asya'dan hareketliliklerin nereden nereye gittiğini, kimlerin karıştığını, bunları ayırtmak hem bugün için çok anlamlı değildir. Belki bir tarihî ilgi alanı olabilir ama bugünkü problemlerin anlaşılması açısından hem bize çok fazla bir şey vermez... Ama şunu ortaya koyabilir, bir karşılaştırmalı bakabilirsek arkeolojiyle, antropolojiyle, tarihle, sosyolojiyle nihayetinde bütün bu verileri değerlendirirsek: Bütün bu hareketlilikler imparatorluk yapıları içerisinde ortak kültür alanlarının yaratılmasına yol açmıştır. Yani büyük imparatorluklar, Roma, Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük imparatorluklar, Fransız İmparatorluğu, tabii, bir sürü imparatorluktan bahsedilebilir, bu imparatorlukların varlık süresi içerisinde bu farklı yapılar, farklı ırklardan, farklı dillerden, farklı niteliklere sahip topluluklar bir ortak alan oluştururlar. Bu ortak alanda bütün imparatorluğun içerisinde bulunan, sınırlar içerisinde bulunan halkların bu ortak alana muhtelif katkıları vardır ama hepsi bu ortaklığın içerisinde, ortak paydanın içerisinde kendilerini tanımlamazlar. Bunun da çeşitli sebepleri vardır çünkü bu halkların önemli bir kısmı, bütün orta çağlar boyunca dinin temel kimlik üreten mekanizma olduğunu, mekanizmalardan en azından başat konumda olan bir mekanizma olduğunu düşünürsek dinin bu ortak paydayı engelleyen unsurlardan biri

olduğunu söyleyebiliriz ama aynı dine mensup olanların bu ortak paydaya katılma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu da tahmin edebiliriz.

Bu çerçevede imparatorlukların uzun süreli yaşayışı içerisinde farklı kabile, tribal yapılar, çeşitli özelliklere sahip toplulukların oluşturduğu ortak paydanın milletleşme sürecinin bir öncesi olduğunu, bir ön dönemi olduğunu tahmin edebiliriz ama bu milletleşme için yeterli bir şey değildir. Bu bütün imparatorluk bakiyelerinde böyle bir ortak paydadan söz edilebilir yani bir ortak kültür, yaşayış tarzını, düğünden ölümlere, sünnetten çeşitli ritüellere kadar insanların davranışlarını benzeştiren bir aynı anlam atfetmesine yol açan bu ortak paydanın bir ön hazırlık olduğunu ama bütün bu hazırlığı, imparatorlukların yarattığı hazırlıkların üzerinde mutlaka milletler kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun, başka parametrelerin devreye girmesi lazımdır.

Bunlardan bir tanesi de biliyorsunuz Endüstri Devrimi sürecidir. Endüstri Devrimi süreci hem pazarların, ticaretle başlayan, o ilk sermaye birikimi aşamasıyla pazarların birbirine entegre olması, pazarları birbirine entegre eden ticaret yolları, arkasından diğer deniz yolları, onun da devamında demir yollarının deniz yollarını takiben pazarları birbirine eklememesi bu ortak paydayı daha fazla hissedilebilir, bu ortaklıkların daha rafine bir hâle, kristalize olmasına yol açan bir sürecin başlamasına etki edebilir. Dolayısıyla bu meseleye girmeden önce milletleşmeyle ilgili neyi kastettiğimi vurgulamak için bir çerçeve çizmeye çalışıyorum. Bu sürecin de önemli bir rolü olduğunu görüyoruz.

Bunun devamında ortaya çıkan bir diğer aşama ise eski yapıların yani imparatorluk geleneğinden kalan siyasal yapıların bu bahsettiğim değişim süreciyle yaşadığı çelişkilerdir. Dolayısıyla siyasal yapıda ortaya çıkan değişim ihtiyacı... İşte, bu ortaklıkların, ortak pazar, entegre olmuş pazar sistemi, onun içerisinde dolaşıma giren değer, para, vesaire bütün bu yeni ilişkiler, bunun endüstriye inkılap etmesiyle, dönüşmesiyle birlikte yeni bir siyasal sürecin de başlangıcı olmuştur. Bu yeni süreç ulus devlet, national state ya da millî devlet –hangisini şey yaparsak- başlamıştır. Millî devletle bu bahsettiğim süreçlerin paralelliği söz konusu olduğu zaman bir milletleşmeyle karşı karşıyayız. Tabii ki bu milletleşme sürecinde millî devletlerin başlangıçta daha çok bürokratik karakterli olması, arkasından militer bir karaktere sahip olması veya daha hızlı bir şeyde, çok uzun sürmeyen bu militer bürokratik mekanizmaların daha erken bir dönemde demokrasiye dönüşmesi, bir çeşit temsilcilerin, en azından Meclis düzeyinde temsil edilenlerin yürüttüğü bir yönetim biçimine dönüşmesi, cumhuriyet vesaire gibi rejimlerin ortaya çıkması toplumdan topluma farklı tarihlerden farklı tarihlere değişik seyirler izleyebilir. Yani bu genel şemanın içerisinde milletleşmenin yeni bir olay olduğunu, bütün tarihin dönemlerinde söz konusu olan halkların, kavimlerin milletle karıştırılmaması gerektiğini, bir toplumsal mesele olarak millete baktığımızda buna dikkat etmek gerekir diye düşünüyorum.

Şimdi, bizim meselemize gelince, bizim imparatorluk sürecimizde de bir ortak kültür paydasının, bir hayat tarzının, ortak algının, anlam sisteminin yaratıldığını muhtelif örnekleriyle görebiliriz. Benim doğduğum Bayburt'ta da divan tarzıyla şiirler yazan halk şairleri var yani Nedim Efendi İstanbul'da yazarken Elâzığ'da da benzeri bir şair var, hatta bunu musiki olarak icra eden çeşitli sanatçılar var. Dolayısıyla bu ortak kültür paydasının bu coğrafyanın muhtelif yerlerinde, imparatorluğun muhtelif yerlerinde oluştuğunu gösterecek birçok örnekten söz edebiliriz. Bilhassa hayatın sürdürülmesi, hayata anlam atfedilmesi, birçok olayın, ritüellerin anlaşılması bakımından incelediğimiz zaman da bu ortak kültür yapısının tarihsel olarak oluştuğunu söyleyebiliriz. Yalnız, burada bir başka sorunla karşı karşıyayız, biraz önce bahsettiğim genel çerçevenin dışında kalan bir başka sorunla karşı karşıyayız. O sorun da şu: Bizim imparatorluğumuz -aramızda tarihçi Hocamız da var, Yusuf Bey de var- birçok tartışılan, farklı teorilerle izah edilen, burada girmemizin mümkün olmadığı sebeplerden dolayı, birincisi, bu sanayi öncesi pazar entegrasyonunu sağlayacak ekonomik dönüşümlerin yaşanmadığı bir imparatorluktur. Oradan, sanayi dönüşümünü gerçekleştirememiş bir imparatorluktur. Dolayısıyla o yapıların ürettiği bir millî devlet modelinin imparatorlukta o dinamiklere bağlı olarak oluşmadığını da biliyoruz. Fakat imparatorluk, bizde millî devlet süreci, İmparatorluğun tasfiye sürecinde veya parçalanma döneminde ortaya çıkmış bir meseledir. Bildiğimiz gibi, bizde de İmparatorluğun bünyesinde, çeşitli halkların İmparatorluk içinde oluşturdukları ortak zeminlere dayanan bir milletleşme arayışı söz konusudur. Aynı şeyi Yunanlılar için de söyleyebiliriz, Macarlar için de söyleyebiliriz, başka halklar için de söyleyebiliriz. Türkler için de bu söz konusu olmuştur. Belki de Türkler bu konuda bu milletleşme sürecini en geç tartışan, bu meseleyi en sonra takip eden ya da dile getiren, bu arayışa giren halklardan birisi olmuştur. Bu açıdan baktığımız zaman, Türkiye'deki milletleşme meselesinin ekonomik bakımdan, toplumsal bakımdan -yani toplumsal dönüşümlerin gerçekleşmemesine vurgu yapmak için söylüyorum- bazı unsurlar açısından, parametreler açısından, ekonomik ve toplumsal dönüşüm parametreleri açısından gecikmiş bir mesele ama kültürel altyapısının İmparatorluk içerisinde mevcut olduğu bir durum olduğunu görmemiz gerekir. Bunun sorunlarını daha sonra göreceğiz, yani ekonomik ve toplumsal gecikmenin milletleşme sürecinde yarattığı etkilere, sorunlara daha sonra belki dönmemiz gerekebilir. Dolayısıyla, bu parametrelerin, yani toplumsal aktörlerin ortaya çıkmadığı milletleşme sürecinin, ekonomik mekanizmalarının, kurumlarının oluşmadığı bir aşamada milletleşmeyi İmparatorluğun içerisindeki kadrolar, milletleşme meselesini onlar projelendiriyorlar. Kim bu kadrolar? Militer ve sivil bürokrasi. İmparatorluğun içerisindeki en güçlü unsurlar bunlar ve çoğu da bunların içerisinde çıkmış olan ve bunlarla alakalı olan aydınların meselesi hâline geliyor. Oysa klasik şema diye şimdi isimlendirirsek, biraz önce bahsettiğim başka, işte Fransız klasik örneğini alırsak, orada bu milletleşme sürecinin aktörü kimdir? Fransız burjuvazisidir. Dolayısıyla bir tarafta burjuvazinin yani kentli aydınların,

girişimcilerin, tüccarların, aktörlerin, temsil kabiliyeti olan insanların, siyasetçilerin temsil ettiği, onların sürdürdüğü, öncülüğünü yaptığı bir milletleşme projesi, onların talepleriyle oluşan bir siyasal proje olarak millî devletin ortaya çıkması süreci, bir tarafta da bizde asker ve bürokratik kadroların temsil ettiği bir milletleşme projesiyle karşı karşıyayız. Tabii bunun sorunları var. Bunun sorunlarını... Tabii bunlar uzun meseleler, burada birçok arkadaşımız benzeri eğitimlerden geçtik, bu meseleleri biliyoruz, bunlarla ilgili teorileri de. Bunlara girmek mümkün değil esas mevzuumuza girmek açısından, dönmek açısından. Bu bakımdan, ben bu sorunların, yani bürokratik temelde bir milletleşme projesinin ortaya  ıkmiş olmasının, ekonomik ve toplumsal aktörleri eksik ama kültürel ortak paydası olan bir milletleşme projesinin sorunları olarak meseleye şahsen ben öyle bakıyorum, yani Kürt meselesine ben öyle bakıyorum, bunun yarattığı sorun. Neden böyle bakıyorum? Çünkü, Kürtler, Türkmenler, Anadolu'da yaşayan çeşitli Türki haklar ya da Türkleşmiş haklar, bunlar Türkçe konuşmayan, çeşitli haklar var. Bunların İmparatorluk içerisinde sahip olduğu ortak paydanın gücü bunları birçok noktada bir araya getirmiştir. Bu bir araya getirildikleri noktaların başında bunların hayat tarzı gelmektedir. Yani bilmiyorum, ben 1980'lerde Diyarbakır'da, Urfa'da, bir de Erzurum'un çeşitli bölgelerinde araştırmalar yaptım, dönemin cumhurbaşkanına bir rapor olarak o araştırma sonuçlarını sunmuştum. Hayat tarzı olarak, mesela Erzurum'un Kürt köylerinde, Kürtçe konuşan, kendilerini Kürt diye tanımlayan köylüleri ile Kürtçe konuşmayan, kendilerini Türkmen vesaire diye tanımlayan köylüleri arasında, toplulukları arasında davranış olarak, anlam sistemi olarak bir farklılaşma yok, değerler sistemi olarak bir farklılaşma yok. Dolayısıyla, orada etnik aidiyet onların davranış biçimlerini belirlemiyor, ama başka yerlerde belirliyor. Mesela, Diyarbakır'ın belli bölgelerinde -o araştırmamızda ortaya  ıkmiştı- belirliyor. Niye? Orada etnik kimliğe vurgu yapan bir siyasal tartişmanın içerisinde insanlar. Dolayısıyla, günümüzün problematiği içerisinde oluşmuş gruplaşmaların, toplulukların meseleye bakışının da tarihsel olduğunu, dönemsel olduğunu daha doğrusu, görmek durumundayız. Buradan kalkarak, işte "Görüyorsunuz şu kadar fark var, bunlar arasında aslında bir barış olamaz, birlikte yaşayamazlar, dolayısıyla siyasal olarak bunların ayrışması gerekir." tezi bu dönemsel veriler üzerine kurulmuş bir tezdur. Esas itibarıyla o tarihsel şeyi, ortak zemini ıskalayan bir şeydir. Ama  nemsiz midir?  nemlidir. Çünkü, siyasal toplulukların sahibi oldukları problematik içerisinde meseleyi tanımlamaları, o problematiğe göre oluşmuş bilinçleri en azından ve dönemsel de olsa, o da bir şeydir, o da bir gerçekliktir, onu da dikkate almak gerekir.

Bunun için benim -bu sorunlarla ilgili çeşitli yerlerde de yazdım, geniş olarak da Türkiye Günlüğü Dergisi'nde bunu bir metin olarak yayımlamıştım- ilk şeyim şudur meseleye bakışta: Terörle meseleyi birbirinden ayırmak lazım. Terör çözülür, çözülmez, terör ayrı bir olaydır. Bağlantıları yok mudur? Hepimiz biliyoruz, bağlantıları vardır ama etnik mesele terörle birlikte çözülmez. Yani terörü çözerseniz, etnik meseleyi çözemeyebilirsiniz, çünkü etnik mesele tarihsel bir meseledir, bu

bahsettiğim bağlamda dikkate aldığımız zaman, yani milletleşme sürecinin toplumsal ve ekonomik dönüşümleriyle ilgili mekanizmaların oluşmamasıyla veya farklı biçimde oluşmasıyla bağlantılı olan bir meseledir. Dolayısıyla onu terör içerisinde, terörün şeyleri içerisinde ele almanın doğru olmadığını, yanıltıcı olabileceğini söylüyorum. Terörü çözerseniz de onu çözemeyebilirsiniz, çünkü o uzun vadeli bir problemdir, oluşumu farklıdır. Dolayısıyla, onun çözümüne yönelik, onun entegrasyonuna yönelik politikaların farklı olması gerektiğini düşünüyorum.

Terör meselesi ise daha farklı bir mesele. Terör meselesi... Ben hep şunun üzerinde duruyorum: Karşımızda bu etnik meseleyi gerekçe göstererek, o etnik meselenin içerisinde yaşanmış pratikleri, bilhassa Türkiye'nin antidemokratik yüzünün yarattığı, dönemlerinin yarattığı problemleri ön plana çıkararak kendisine bir retorik oluşturmuş bir örgüt yapısı var. Her terör örgütünün kendisini haklılaştırdığı, meşrulaştırdığı bu tür problemleri takdim etme biçimi vardır, bunu anlıyoruz. Bu örgüt yapısı ideolojisini bu problemler üzerine düzenlemiştir çünkü ideolojisini kendisi yaratmamıştır. Bu ideoloji bildiğimiz gibi daha çok Stalinist bir örgüt şeması üzerinde hareket eden bir yapıdır. Bunun da muhtelif mücadelesinin muhtelif aşamaları vardır. Dolayısıyla, bu meseleyi o yapının içerisinde, o ideolojinin ve o ideolojiye bağlı örgütlenmenin stratejik hedefleri içerisinde ele almamız lazım. Yani terör meselesinin çözülmesini, bu Stalinist örgütlenme modelini ve bunun bölgeye yansımalarını dikkate almadan değerlendirmenin yanlış olacağı kanaatindeyim. Bunu hele hele etnik mesele içerisinde ele almak doğru değildir, onu tekrar vurgulayayım.

Peki, etnik mesele üzerinde biraz durursak. Şimdi, etnik meselenin günümüzdeki en önemli göstergelerinden birisi, en önemli bu terör bağlamıyla da daha ön plana çıkmış göstergelerinden bir tanesi nedir? Bugüne kadar bölgede uygulanan, çeşitli dönemlerde farklı biçimlerde uygulanmış olan devlet politikalarıdır. İşte şimdi son günlerde Dersim tartışılıyor. Geçmişte Şeyh Sait isyanı var, çeşitli isyanlar vesaire var. Bir defa bu isyanların benzerlerini, bu isyanların tarihsel olduklarını görmemiz lazım, tarihsel formlar olduklarını görmemiz lazım. Bu isyanların benzerlerini Türkmen isyanlarında da görebiliriz. Anadolu'da da bir sürü Türkmen isyanı vardır. Dolayısıyla, bunlar bir bağımsızlık mücadelesinin tarihi gibi dizilmek yerine, bir anlamda milletleşme sürecinin, toplumsal ve ekonomik mekanizmalarıyla ilgili sorunların yarattığı... Türkmen isyanları da öyledir, onlar da yakın zamana kadar olmuştur, Yozgat'taki isyan vesaire de öyledir. Bizim bölgemizde de isyan vardır, onlar da öyledir. Dolayısıyla, onları alıp bu bağlamın içerisine yerleştirdiğiniz zaman, evet, taşları geçmişe uzatabilirsiniz, böyle bir dizi yapmış olabilirsiniz ama bu gerçekçi değildir, nitelikleri farklıdır bu olayların. Ama özellikle belli bir milletleşmeyi bu tarihsel ve sosyolojik zeminin dışında meşrulaştıracak bir araç olarak arkeolojiye götüren, oradan antropolojiye sıçrayan bir devlet politikasının bölgede yarattığı tahribatı da mutlaka dikkate almanız lazım. Buradan şunu söylemek istiyorum: Türkiye'nin bu bahsettiğim tarihsel mirasındaki kültürel ortak zeminini daraltan bir

dönemde, özellikle tek parti döneminde, 1950'lere kadar çok yaygın uygulanmış olan, antropolojik anlamda bir milletleşmeden o bahsettiğim tarihsel sosyolojik milletleşme projesinden çok daha geriye dönüşen bir antropolojiyle meşrulaştırma, kafatası vesaire ölçümleri de dâhil olmak üzere, bir uygulama var. Bu uygulamanın sadece bir bilimsel... "Acaba böyle bilimsel bir şey var mı?" diye yapılmış bir araştırma olsaydı üniversiteler tarafından anlayabilirdik, "İşte, birtakım adamlar böyle zannetmiş meseleyi." deyip geçiştirebilirdik ama bunun halka yansımış olanları vardır. Bu sadece Kürtlerle sınırlı kalmamıştır, Türkiye'nin bütün bölgelerinde tahribat yaratmıştır. Yani bir anlamda halkın kendi kültürünü reddeden, halkın değerlerini reddeden, halkın inançlarını reddeden bir yönetim anlayışı halkı da bir nesne olarak, üzerinde her türlü operasyonun yapılacağı bir nesne olarak görmüştür. Bu bakımdan, bu başta güneydoğudaki Kürt köyleri olmak üzere, Kürtçe konuşan insanlarımız olmak üzere büyük bir tahribat yaratmıştır. Tek parti uygulamalarının yarattığı tahribatın bitmediğini, bunun esas itibarıyla devlet yapısında militer bir ideolojinin yaşatılması biçiminde ortaya çıktığını, bunun muhtelif örneklerini çeşitli araştırmalarda takip edebiliriz, zaten takip ediyoruzdur mutlaka. Bu bakımdan, Türkiye'nin bu antidemokratik yüzünün yarattığı baskıların bu tarihsel ve sosyolojik ortak paydayı da tahrip ettiğini düşünüyorum. Bu bakımdan, terör örgütlenmesinin bütün retoriğini bunun üzerine kurmuş olması, yani bu dönemlerden kalan baskıların, olumsuzlukların, katliamların, çeşitli gayriinsani öykülerin ortaya çıkmasına yol açan olayların burada önemli bir problem olduğunu ve terörün yaygınlaşmasında, etkilenmesinde, en azından retörük olarak güçlenmesinde de bu meselenin önemli olduğunu görüyoruz.

Bu meselelerden birisi de tabii ki Kürtçe meselesidir. Kürtçenin bilhassa çeşitli dönemlerde zorla, baskıyla susturulmaya çalışılması, 12 Eylülde fiilen yasaklanması, suç hâline getirilmesi, askerî darbe dönemlerinde gerçekleştirilen sürgünler, bunların hepsini birlikte düşündüğümüz zaman devletin bu antidemokratik yüzünün ya da Türkiye'nin millî devletleşme süreciyle, millî devletleşme sürecinin karakteriyle yani bürokratik ve militer bir millî devletleşme sürecinin demokrasi olmadan yarattığı sorunlar olarak görebiliriz. Tabii Türkiye'nin demokratikleşmesi çok sorunlu olmuştur. Bugün bölgedeki diğer ülkelerle mukayese ettiğimiz zaman elbette ki Türkiye tartışılmaz bir yerdedir. Yani Suriye'yle mi mukayese edeceğiz, kiminle mukayese edeceğiz? Bunlarla mukayese edilebilir bir ülke değildir Türkiye. Ama Türkiye'yi onlarla mukayese etmek de Türkiye'ye yakışmayacak bir şeydir. Türkiye dünyanın sayılı imparatorluklarından birini kurmuş siyasal geleneğin mirasçısıdır. Dolayısıyla, onlardan çok daha ileride olması gerekir. Ama hepimizin bildiği gibi, Türkiye'nin demokratikleşme konusundaki adımları bu kuruluş yapısıyla ilgili problemler, o kuruluş yapısına eklenmiş darbe dönemlerinin militarizasyonu ile birlikte bir çeşit devlet ideolojisi, bunu da Mustafa Kemalpaşa'ya yansıtarak, O'nun adıyla kamufle ederek veya meşrulaştırmaya çalışarak hep sürdürüleğeldi. Ama bunu da bir hain plan vesaire olarak görmemek lazım. Türkiye'nin toplumsal

gelişme... Ben öyle bakıyorum, yani, bunu bıraktığımız zaman niye yere düşüyor? Bir fizik olayı. Bu da bir toplumsal olay. Tabii aralarında niteliksel farklılıklar var, onu hepimiz biliyoruz ama bu da toplumsal bir olay. Yani devleti geriletecek toplumsal yapılar gelişmediği için devlet içerisindeki adamlar her şeyi yaptılar. Bunu hepimiz yaşadık, buradaki insanların büyük bir çoğunluğu 28 Şubatı yaşadı. 28 Şubatta 2 tane generalin Türkiye’de yapmayacağı bir şey yok, bir sürü de şey yapmışlar. Yani bu faili meçhul cinayetler falan nereye çıkar, kimlere çıkar bilmiyoruz ama bir sürü şeyin yaşandığını da biliyoruz. O hâlde, Türkiye’nin bu sorunları çözme kabiliyetinin demokrasi de olduğunu görmemiz lazım. İşte Kürtçenin yasaklanması ve suç hâline gelmesi ciddi bir sorun. Ne zaman yapıyor Türkiye bunu? 1980’de bir darbe, bir cunta yönetimi yapıyor bunu. Bu Türkiye’ye karşı bir ihanet aslında. Tabii, Türkiye’nin bu bahsettiğim ortak kültür alanını tahripleri bütünüyle bu devletçi, militarist yapılanmaların beslediği olaylar olarak görmek lazım. Ben hâlâ...

Lafı çok uzatmak istemiyorum, bundan sonra da başka bir şeyim var, Naci Bey’e bahsettim, sorularınıza cevap vermek istiyorum ama buradan birkaç şeye daha izin verirseniz temas ederek sözlerimi tamamlayacağım.

Bütün bunlara rağmen, Türkiye’de yaklaşık otuz yıldır terör meselesi ve devletin bu antidemokratik yapısının dönüştürülmesinde karşılaşılan güçlüklerden dolayı etnik meselenin çözümüne doğru, entegre edici katkıların ortaya çıkmasına doğru adımların atılamayışı gibi sorunlara rağmen, üç şeye bakmayı çok önemli buluyorum.

Bunu söylerken şunu vurgulamak istiyorum: Çok güçlü, bu ortak paydanın hâlâ ne kadar güçlü olduğunu vurgulamak için bunları söylüyorum.

Bir tanesi şu: İnsanlar hâlâ evlenirken... Mesela benim yeğenim evlendi şimdi, annesi babası Kürtçe anadilleri olan bir kızla evlendi. Doğrusu ne yeğenim kıza “Siz kimsiniz, neyin nesiniz?” diye sormuş ne bizim aklımıza gelmişti sormak. Düğünde konuşurken, sohbet esnasında “Bizim ailelerimiz, Kürtçe, şuralıyız buralıyız falan filan, Diyarbakır’dan geldik...” Yani insanlar hâlâ bu ülkede evlenirken birbirlerine etnik kimliklerini sormuyorsa bu önemli bir toplumsal gelişme motivasyonudur. Soranlar yok mudur? Vardır, her toplumda birtakım marjinal unsurlar bulunabilir ama bu genel bir şey olarak devam ediyor.

İkincisi: İnsanlar iktisadi faaliyetlerinde bulunurken birbirlerinin etnik kimliklerine bakmıyorlarsa... Hâlâ bugün Türkiye’deki şirketler, özellikle küçük şirketler üzerine bir araştırma yapılsa, bunun ne kadar gerçekçi olduğu ortaya çıkacaktır. Münferit bir araştırmayı bizim asistanımız yaptı, oradan biliyorum ben. Yani her şirkette ortaklıklar içerisinde... Yani insanlara sorduğumuz zaman da tuhafına gidiyor insanların. Bu çok önemli bir şeydir. Bu, ortak paydanın ne kadar güçlü olduğunu gösteriyor.

Üçüncüsü: İbadetler, yani tarikatlar, sivil gruplar, sivil cemaatler ve camiler. Buralarda hâlâ etnik kimlik belirleyici değil. Bu Türk kültürünün, bu ortak medeniyet mirasımızın gücünü gösteren bir şeydir. Biz bu sorunu çözme konusunda... O tarihsel zemin bütün tahrip edilmiş olmasına rağmen, bu antidemokratik uygulamaların yarattığı sorunlara rağmen temel değerlerini muhafaza ettiğini göstermesi bakımından önemli göstergeler. Bu bakımdan, sorunun çözümü için özgürlükleri esas alan, terörü bir yöntem olarak benimseyen mücadele biçimlerini reddeden, sivil çözümler öneren, özgürlükleri genişletmeyi öneren bir yaklaşımın bizim sorunu hâlâ çözebileceğimiz güçlü bir zemin, güçlü bir ortak payda, güçlü bir tarihsel miras olarak karşımızda durduğunu düşünürsek demokrasi içerisinde sorunun çözümünün mümkün olduğunu ama bunun akşamdan sabaha olmayacağını... Yine tekrar vurguluyorum, etnik meselenin çözümü uzun vadeli bir çözümdür. Sosyal politikalar, entegrasyon politikaları, ekonomik politikalar, bir sürü şey vardır. Ama bunlar içerisinde, bunları gerçekleştirecek olan özgürlük zemininin genişletilmesidir. Bu bakımdan, bazen terör olayları yoğunlaşınca, işte, 25'er şehit edilince veya benzer olaylar olunca, bomba patlayınca insanlar telaş ediyorlar acaba ne oluyor, falan. Biraz daha sükûnetle meseleye bakmamız lazım. Bu olaylar elbette ki hepimizi üzüyor. Benim bundan üç ay önce küçük oğlum askerden geldi. Büyüğü askerliğini yapmadığı için o geldi. Nasıl sevindik ama bu şehit ailelerinin çocukları hiçbir zaman dönmeyecek. Bunları anlamamız lazım ama bu insanı meselenin çözüm yolu, söylediğim gibi, bizim hâlâ diri duran ortak insani değerlerimizde ve bu ortak insani değerlerin bütün tahrip edilmiş olmasına rağmen, canlı olduğunu görmek bize anlam kazandırıyor. Hayatın anlamını idrak etmemizin, birlikte, barış içinde yaşayabileceğimiz, bütün etnik kimliklerimizin üstünde bir ortak yurttaşlık ve özgürlüğe dayanan bir siyaset zemininde bizi buluşturabileceğini düşünüyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.

BAŞKAN – Çok teşekkürler.

Şimdi, aşağı yukarı kırk dakikamız var. Mümkün mertebe soru şeklinde formüle edersek, bütün soruları alalım, siz de topyekûn bir cevaplama yapmaya çalışın.

Buradan başlıyoruz.

İHSAN ŞENER (Ordu) – Hocam, teşekkür ediyorum.

Biraz geç geldim, kusura bakmayın. O açıdan da, dinlediğim yerden itibaren algıladığım şudur: Milletleşme sürecinin sıkıntıları. Şimdi, umut olarak gördüğümüz ve fazilet ve erdem olarak öne çıkardığımız ortak hayat tarzı, insani değerlerimiz vurgusuyla öne çıkarmaya çalıştığınız şey aslında, milletleşme sürecinin tahrip ettiği şeyler değil midir? Yani şimdi, mesela, "İrkin, dinin, etnik kökenin öne çıkmadığı, insanların ortak değerlerinin öne çıktığı bir sosyal yapı barış yapısıdır." diyoruz ama milletleşme süreci aslında tam da bu bahsettiğimiz erdemleri yok eden bir şey, tarihî seyir içinde baktığımızda. Yani tek millet, belki 1940'lara kadar ırk anlamı yoktu ama 1940'lardan sonra

Türk'ün adı ırktır, literatürde de böyledir, algıda da böyledir. Bu süreç içinde tamir etmek amacıyla, tırnak içinde söylüyorum, süreç içinde baskılar, tek parti rejimleri, daha sonra serbest hayata geçildiğinde on yılı aşmayan sürelerde yapılan askerî ihtilaller, bunların tamamı, bu sizin öne çıkardığınız, barış umudu olarak gördüğünüz bütün değerleri tahrip etmek için yapılmıştır ve tam da kurucu iradenin milletleşme süreci olarak kutsadığı şey üzerinden yapılmıştır. Öyle değil mi? Ben sizden onu anladım. Şimdi sizin vurgu yaptığınız şey, vurgu yaptığınız değerler, barış için umut olarak gördüğünüz değerlerin tahribatı milletleşme sürecinin tahribatıdır. Ben öyle okudum. Aydınlatırsanız sevinirim.

YUSUF HALAÇOĞLU (Kayseri) – Teşekkür ediyorum Vedat Bey.

Ben şöyle düşünüyorum, yani samimi ve tabii kendi üzerimden de değerlendirme olarak: Üniversiteye girdiğimiz tarihlerde -yani 1967'ydi benim girdiğim tarih- sınıf arkadaşlarımızı düşünüyorum, hiç kimse kimseye “Sen kimsin, ne değilsin?” falan bir şey sormazdı ve merak da etmezdi bunu, kişiler de kendileri anlatmazdı zaden şuyuz, buyuz diye. Yani öylesine bir ortam vardı ama günümüze geldiğimizde, bu durumun çok büyük bir tahribata uğradığını ve âdeta bazı kişiler kendiliğinden “Ben şu gruba mensubum, şu etnik gruba mensubum...” Bazısının “Sen nesen?” falan gibi sorularla muhatap olduğunu görüyoruz ki bu benim kafamda şunu doğuruyor: Bütün tahribata uğrayan bir toplum yapısı. Yani fikrî ve kültürel, sizin söylediğiniz, o millet oluşmasında engelleyici önemli bir tahribatın gittikçe Türkiye’de yaygınlaştığını gösteriyor.

Şimdi, tabii olan şey aslında, her toplumun belli bir demokratik düzeye gelmesi için geçirmesi gereken aşamalar vardır. Bu çatışmalar şeklinde de olabilir veya buna benzer bir tarzda da gelişebilir ama demokrasi bir kültürdür. Bunu hazmedebilmek ve yaşayabilmek için de belli bir eğitim veyahut da hazmetme aşaması geçirmesi gerekiyor her toplumun. Ama az önce sizin de söylediğiniz gibi, toplum aslında bunu yaşarken Türkiye’de, askerî darbeler aslında bu olağan süreci, gelişimi engelleyici, önüne engeller koyucu bir durum ortaya çıkarmıştır. İşte 1982’de mesela Kürtçenin yasaklanması veya o tarihlerde Kürtlerin Türklüğü vesair gibi birtakım tezler ortaya atılmıştır.

Ben hiç unutmuyorum, 1988 yılındaydı, Millî Güvenlik Kuruluna bu Ermeni konusunda davet edilmiştik. Ben doçenttim o sırada ve doktora tezim de “Osmanlı İmparatorluğu’nda İskan Politikası ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi”ydi. Şimdi orada ben birçok Kürt aşireti de görmüştüm. Fakat şunu da gördüm: Dediğiniz gibi, Kürtleşen Türkler vardı, aşiretler vardı veyahut da tersi de vardı, daha az olmakla beraber. Dedim ki: “Bunu bu şekliyle inkâr etmek veya bu yola gitmek pek uygun değil. En iyisi biz -1980’de Teoman Kuman da o zaman halkla ilişkiler başkanıydı- bir Kürdoloji enstitüsü kuralım, bu enstitüde çalışmalar yapalım. Burada Kürt asıllı olduğunu belirten bilim adamları da yer alsın, birlikte araştırmalar yapalım.” dedim. Teoman Kuman Paşa da bunu çok olumlu karşıladı ve bana “Bununla ilgili çalışmayı yaparsan, bir hazırlık yap, ne gerekiyorsa destek verelim” dedi. Fakat

işin garip tarafı, ben İstanbul'a tekrar döndüm, Ankara'daydı tabii toplantı. Tam bununla ilgili çalışmaları yaparken adamcağız MİT Müsteşarlığına gitti ve iş kaldı, diğerleri de kabul etmediler, diğer gruplar da.

Ben tabii şunu da belirtmek istiyorum: Bu oluşum gerçekleşirken, sadece askerî darbeler değil... Biliyorsunuz Osmanlı döneminde herhangi bir şekilde ne tek parti vardır ne millet mevhumu, bugünkü anlamda bir millet mevhumu vardır. Yani orada Müslim ve gayrimüslim olarak bir milletleşme unsuru varken cumhuriyet öncesinde de biliyorsunuz pek çok isyan veya buna benzer hareketler olmuştur. Yani bu acaba, demokrasiye geçiş sebebiyle midir yoksa aslında feodal bir sistem olması sebebiyle mi bu şekilde bir sınırlama veya sıkıntı meydana gelmiştir?

Teşekkür ediyorum.

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ (Mersin) – Ben birkaç şeyi sizin beyanlarınız dolayısıyla sormak, bir de bazı konularda süregiden tartışmalara ilişkin görüşünüzü öğrenmek isterim.

Birincisi: Bu Türkiye'de süregiden çatışma ortaya çıkmış olan yapı, yani bir PKK'yi değerlendirirken bunların Stalinist olduğunu söylediniz. Biz öyle bilmiyoruz. Yani "Stalinist" demek tam olarak size göre ne demek, ne yapınca Stalinist olunuyor? Çünkü ben teorik olarak böyle bir referansı olmadığını biliyorum incelemelerimden. Dolayısıyla hani bir, ne diyelim, şeflik kültürü dolayısıyla böyle bir şey var deniyorsa, o zaman pek çok kişiye ve kuruma Stalinist diyebiliriz ama bunun, Stalinizmin bir sosyalizm içi tartışma olduğunu akılda tutacak olursak bu bana iyi, yerinde bir değerlendirme gibi görünmedi. Yani sorun bir ideolojik sorun ve bu ideolojik sorunun içerisinde de iyice, nasıl diyelim, sorunlu bir kavrama dayandığı için sanki yani tamamen bu mesele bir kavramsal yanlış teorik seçim sorunuymuş gibi sizin ifadenizden anlaşıldı. Hem seçim böyle değil hem de aslında teorik, ideolojik bir sorun mudur hakikaten bu konuda biraz tartışmaya ihtiyaç var diye düşünüyorum.

İkincisi, siz çok hızlı geçtiniz bu "Milletleşme sürecinin sorunları" derken ama, bu "Milletleşme sürecinin sorunları" dediğiniz şey, on binlerce, yüz binlerce hayat demek. Şimdi, bu milletleşme sürecinin içerisinde yeni bir evreye gelmişsek o zaman geriye dönüp bu on binlerce, yüz binlerce hayata karşı diyeceğimiz bir şey, vereceğimiz bir hesap ve ödeyeceğimiz bir borç yok mu? Yani bunları böylece geçebilir miyiz? Ben, bu en son Dersim tartışmasında akılda tutarsak böyle kolayca geçemeyeceğimizi, "Özür dileriz, pardon" diyerek bu işin olamayacağını düşünüyorum.

Bu açıdan, bütün bu süreci ortaya çıkartacak bir çoktandır pek çok eğilimin tekrar ettiği gerçekleri araştırma komisyonu, komitesi Meclis içinde, Meclis dışında... Yani geri dönüp kendimize bakmak, kendimizi anlamak, hayatımızı ve toplumumuzu anlamak, bu arada yapılmış olan haksızlıkları görmek ve bunların karşılığını ödemek için bir şey yapmalı mıyız, bu sizce onarıcı olabilir mi? Ben çünkü sizin dediğiniz kadar Türkiye'de toplumsal ortaklığın canlı olmadığını görüyorum, çok zedelendiğini, insanların bu kadar artık... Mesela ticari ortaklıklar kurarken, aile

birliği kurarken, camiye giderken eskiden olduğu kadar etnik, dinsel ve mezhepsel olarak kayıtsız olmadıklarını, ciddi ve sert bir rekabetin doğduğunu görüyorum. Dolayısıyla, bunun yeniden onarılması için geçmişe müracaattan ziyade bir şeye, bugün ortaya konulacak bir tedbirler dizisine ihtiyaç var mıdır?

Üçüncü olarak da sizin söylemediğiniz birkaç şeyi sormak isterim. O da Kürt sorununun ve Türkiye’deki diğer kimlik sorunlarının çözümü bakımından örneğin, ana dilinde eğitim konusu talebi konusunun bir çözüm imkânı sunup sunmayacağını öğrenmek isterim.

İkincisi: Türkiye’nin bir Anayasa tartışması içerisine, bir anayasal yeniden kuruluş süreci içerisinde özerkliklere yer tanınması bu sorunun çözümünü mümkün kılmak için uygun bir vasıta mıdır? Çünkü eğer evrensel ya da ne diyeyim, bizim bulunduğumuz kıta, dünyanın bizim bulunduğumuz bölümü bakımından bakacak olursak özerkliklere dayalı bir yönetim şekli neredeyse standart. Bunların olmadığı durumlar ayrıkı gibi Türkiye’nin batısına doğru baktığımızda, hatta kuzeyine, hatta doğusuna baktığımızda. Bu açıdan Türkiye atipik bir durum arz etmiyor mu?

Bu kadar.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Buyurun.

ÜLKER GÜZEL (Ankara) – Efendim, öncelikle Sayın Vedat Bilgin Bey’e teşekkür ediyorum ve toplantıya, başka bir yerdeki toplantım sebebiyle geç kaldığımı ifade ederek sadece kendi görüşlerim açısından bir değerlendirmeyi sunmak zorundayım. Değerli görüşlerinizin notlarına bakarak öğrenmeye çalışacağım.

Şimdi, ben hep şunu düşünürüm. Biraz önce Hocam da bahsettiler. Benim çocukluğumda Karadenizli, Ege’li, Doğulu, Orta Anadolu’lu... Nerelisin? Güneyliyim, Adanalıyım. Nerelisin? Antepliyim. Nerelisin? Karslıyım, Trabzonluyum ama ben şu etnik gruba mensuptum veya ben şu aileden geliyorum gibi ifadelerimiz yoktu ve bizim bütün eğitim hayatımızda, tahsil hayatımızda bu böyle devam etti ve ailem de beni böyle yetiştirdi, arkadaşlarım ve çevremizin çocukları da böyle yetişti. Hiçbir kişinin, arkadaşımın veya görüştüğümüz ailenin bulundukları topluluğun içinde, “Şu etnik gruba mensuptur, bunu almayalım.” veya “Biz şöyle bir toplumsal ortaklık var. Bu sadece bizim toplumsal ortaklığımızdır, bu grubun ortaklığıdır, onun değildir, Lazların değildir, Arapların değildir, ne bileyim, Ermenilerin değildir.” Biz böyle büyümedik, Türkiye’de böyle bir nesil yetişmedi ama benim çocuklarımla üniversite çağlarında yavaş yavaş ayrıştırma başladığını gördüm yani çok uzun seneler de değil bu.

Şimdi ister istemez bugüne kadar gelinen bu değişiklikler cami cemaatinden tutun, okuldaki hocalardan tutun, devlet dairelerinde çalışan bürokratlardan tutun, işçi kesiminden tutun, özel sektörde

görev almış olan her türlü şirketlere bakın, birdenbire bir ayrıştırma ile karşılaşılıyor ve bunları hep basından okuyoruz, medya odaklı olduklarını da görüyoruz.

Şimdi, bu durum beni düşündüğüm zaman hep Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine götürdü. Hepiniz biliyorsunuz ki Osmanlı İmparatorluğu birbirinden çok farklı etnik gruplara sahip ama altı yüz sene gibi kendi bünyesi içinde topladığı farklı gruplara, etnik yapıya mensup halkı bir arada idare etmiştir.

Şimdi, sorumu sormak istiyorum. Türkiye'nin bugün karşılaştığı bu durum dışarıdan destekli yani aynen Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma döneminde nasıl yabancı ülkeler, dış odaklı güçler ülkeyi parçalamak için el ele vermiş ve birtakım problemleri su yüzüne çıkartarak, toplumu etkileyerek ayrıştırmışsa bugün de biz, acaba tarih tekerrür mü ediyor, Türkiye Cumhuriyeti'ni bu şekilde parçalamanın yollarından biri olarak mı görüyoruz?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Buyurun.

OYA ERONAT (Diyarbakır) – Vedat Hocam, buraya geldiğiniz için teşekkür ediyoruz, bizleri bilgilendirdiğiniz için. Ben bir cümleyle soracağım.

Şimdi, acaba, Sovyet Bloku'nun yıkılmasıyla Türkiye'de boşluğa düşen sol grupların –yani ben öyle düşünüyorum- bazılarının Kürt ırkçılarıyla beraber hareket ettiklerini söyleyebilir miyiz? Bu bir soru size.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Nihai olarak ben bir soru sorayım.

Şimdi, temel problem bu küreselleşme sürecinde millî devletler artı milliyetçiliklerin kendi coğrafyalarındaki farklı kimlik oluşumlarının meydan okumasıyla karşı karşıya oluşları. Ulus devletleri buna bir cevap bulmaya çalışıyorlar ama doğrusu, henüz bir cevap bulabilmiş değiller. Bu da çok olağan bir gelişme çünkü ulus devletlerin tahayyül ettiği homojen, yatay yoldaşıklıkta bir araya gelmiş ulus fikri kurmaca; insanların yeryüzündeki dağılışı böyle değil. Çok farklı kimlikten insanlar çok çeşitli ülkeler de mevcutlar. Türkiye'de bu manada sizin o bahsettiğiniz tarihsel anlatıma da tahkim edilmiş, daha karmaşıklaşmış bir ulus devlet geçmişi üzerine şimdi Kürt milliyetçiliği diyelim, Kürt ulusallığı diyelim, adını ne koyarsak koyalım böyle bir meydan okumayla karşı karşıya.

Bunun içinde terör var, onun doğurduğu yan problemler var. PKK olmasaydı açık toplum olan Türkiye dünyaya açıldıkça, demokrasi yerleştikçe bu problemle yine karşılaşacaktı. Problem derken, bir Kürt ulusallığı, bir Kürt tahayyülü. Çünkü 70'li yıllarda da vardı, daha önceki yıllarda da vardı. Tabii ki tarihe kayıtlıdır ve her form kendine has niteliklere sahiptir ama bir Kürtlük diyelim, bunun adı her neyse, nasıl anlaşılıyorsa, mevcut.

Şimdi, çok çeşitli talepler dile geliyor. İşte, ana dilde eğitim veyahut da işte Osman Baydemir demişti ki işte ayrı bir bayrak yahut işte yerel özerklik, vesaire. Bana öyle geliyor ki aslında bütün taleplerin arkasında asıl söylenmek istenen şu: Bir kolektif kimlik olarak Kürtler bir onur duygusuyla kendilerini bu devletin bir parçası hissetmek istiyorlar, böyle bir tarafı var. Yani böyle bir ortak onur duygusu. Bu “Onur” soyut bir kavramdır, malum. Sadece Türkiye için de değil, başka ulus devletlerdeki milliyetçiliklerin de kendilerine entegre edebilecekleri ve orada kendilerini anlamlı hissedebilecekleri bir zemin oluşturmak lazım.

“Onur” üzerine birçok spekülasyon yapılabilir ama “Benim devletim” diyebileceği bir yapı kurmak çok önemli. Bunu sağlama konusunda sizin bir yaklaşımınız var mı?

Teşekkür ediyorum.

ERDAL KALKAN (İzmir) –^(x)sürecinden yani Türkiye Cumhuriyeti’nin oluşumunu kastettiniz yoksa Kürtlerin uluslaştırma sürecinden mi, onu bir...

PROF. DR. VEDAT BİLGİN – Türkiye’nin...

ERDAL KALKAN (Devamla) – Ha, ben o zaman şu konuya da açıklık getirilmesi gerektiği kanaatindeyim.

Bence de yani Kürt meselesi sadece Türkiye’de olan bir mesele değil. Yani sadece Kürtler Türkiye’de yaşamıyorlar. Bölgede İran, Irak, Suriye, hatta Azerbaycan dâhil kendini Kürt olarak tanımlayan insanlar yaşıyor. Yani ben bir Kürt uluslaşma sürecinin bütün buralarda başladığı yıllardan beri olagelen yapının giderek büyüdüğü kanaatindeyim. Yani bu Kürt uluslaşma sürecinin, daha doğrusu, Kürt millî devletinin bu bölgede oluşabileceği konusunda gereklilik veya gerçeklik konusundaki görüşlerinizi almak isterim.

PROF. DR. VEDAT BİLGİN – Teşekkür ederim.

Tabii, çok güzel sorular var, çok kapsamlı konuşmak gerekiyor ama zamanımız çok az. Ben sorulardan kalkarak bir kısa değerlendirme izin vererseniz yapacağım.

Şimdi, ilk soruyla başlayayım. Önce şöyle bakmamız lazım: Milletleşme süreci bir plan mıdır, tarihsel bir durum mudur? Önce bunun cevabını vermem...

Milletleşme sürecini -konuşmamın başında genişçe vurgulamaya çalıştım- ben üç temelde gördüm. Bu tarihsel bir olaydır. Yani birisinin arzusuyla “Haydi milletleşelim” denilerek milletleşilmez. Ki bizim milletleşme sürecimizin yani Türkiye’de İmparatorluk yapısı içerisindeki milletleşme sürecinin de sorunlu olduğunu bu bakımdan söyledim zaten. “Haydin” denildiği zaman da sorunluymuştu. Ertuğrul Bey bahsetti, burada da bir sürü insanlar öldürülmüştür, katledilmiştir. Yani bu kısmını tartışmak apayrı bir olaydır ama bu tarihsel bir şeydir. Yani İmparatorluk yapıları tasfiye edilirken -tarihsel olarak bu böyledir- bunun yerine o yapıların içerisinde ortak zeminler üzerinde

^(x) Mikrofon açılmadığı için bu bölümde ses kaydı yok.

ortaya çıkan siyasal birlikler millî devlete doğru dönüşmüştür, ekonomik entegrasyonlar ortaya çıkmıştır, pazarlar birbirine geçmiştir, bu pazarlar üzerindeki siyasal yapılar millî devlete ulaşmıştır ama çok sorunlu yani bir yüz yıllık bir meseleden sonra millî devletler teşekkül etmeye başlamıştır. Her birisi... Sadece monarşilerin dönüşmesi bile çok ciddi problemleri içinde barındırmaktadır. Yani iradi bir şey değil. “Haydi, milletleşelim, o bizim şeyimizi tahrip etsin.” değil, tarihsel bir şey.

Burada tahmin ederim en önemli problem şudur: Milletleşme sürecinin bu ben çok genel çerçeve olarak üç şeye oturttum yani toplumsal aktörlerinin sahneye çıkması, onun çok genel olarak işte burjuvazinin kendi iradesini kullanabilecek bir toplumsal aktör hâline gelmesi.

İkincisi: Ekonomik bakımdan ticaretin bir endüstriye girdi sağlayabilecek ve endüstriyel dönüşümü gerçekleştirecek bir yapıya ulaşması ve sanayi hareketinin ortaya çıkması, diğeri de, İmparatorluktan devralınan ortak bir zemin. Bunların birinde zaten problem varsa, orada millet yaratmak için katliamlar yaparsınız, bazı devletlerin bunu yaptığını biliyoruz işte, oradaki sorunu tamir etmek çok zordur ama orası güçlüyse yani ortak medeniyet birikimi üzeri oluşmuşsa, o birikim üzerinden milletleşmeyle, o müthiş bir avantaj verir. Bugünkü hâlâ şansımızın olduğunu düşünüyorum.

Şimdi, milletlerin içerisinde hâlâ bu şeyi de vurgulamak lazım. Milletleşme bir etnik kimliğin millî devlet kurması değildir. Etnik kimlik millî devlet kuruyorsa yeryüzünde milyonlarca millî devletin olması lazım. Bu iş bitmez. Bu yani genetik araştırmalarla yani daha çok zoolojinin konusu olabilir, tarihin, sosyolojinin ve ekonominin konusu olmaktan çıkar. Bu böyle bir şey.

Burada bu ortak zemine kimler sahip oluyor? Akraba halklar sahip oluyor. Yani herhâlde bu halklar içerisinde “Moğollar mı Türklerle akraba halklardır, Kürtler mi akraba halklardır?” diye saçma bir soru olabilir ama böyle düşündüğümüz zaman daha iyi hareket ederiz meselenin anlaşılması açısından, değil mi?

Mesela Kırgızların izin verirsiniz, şöyle kısa bir hatıramı anlatayım, benim sınıfımda bir zaman çok sayıda Kırgız, Kazak öğrencilerimiz oluyordu. 50 kişilik sınıfta 30 tane falan oluyordu. Neredeyse sınıfın yarısı oluyordu. Bu etnik meseleyi, vesaireyi anlatırken ben bunu örnek veriyordum. Diyordum ki: “İçinizde Türk kim?” Türkiye’den gelen çocuklar diyorlar ki: “Biz Türk’üz.” Çekik gözlü, elmacık kemikleri çıkık Kırgız bir çocuğa “Sen nesin?” “Ben Kırgız’ım.” diyordu. “Türk değil misin?” “Yok Hocam, ben Kırgız’ım.” Öbürüne “Sen nesin?” “Kazak’ım.” diyordu. İşte, etnik mesele budur. Yani onlar etnik kimlikleriyle kendilerini tanımlıyorlar. Dolayısıyla etnik kimliklerden bir millete ulaşmak tarihin bir şey yapacağı bir şey, bir “Haydin, yapalım”la olacak bir şey değil etnik bağlardan, etnik taassuptan kurtarmak. Öyle olsa Türkiye’de herhâlde, bilmiyorum, kimin etnik kimliği de çok önemli değil ama benim de Türkmencilik yapmam lazım, değil mi? “Haydin,

Türkmenler aslında gerçek Türk bunlardır, Türkmenlerin devlet kurması lazım.” falan gibi abuk sabuk bir şeye girmemiz lazım.

Onun için, bu akraba halklardan bir millet kurulur genellikle ama bu akraba halklar kültür üzerinden akraba olmuşlardır, akrabalashmışlardır. Nereden bileceğiz, kimin nereden geldiğini, kaçınıcı dedemizin nereden geldiğini, vesaire. Yani bu, saçma bir şey. Bu biraz da Türkiye'nin antidemokratik kültüründeki sosyolojiden ve tarihten rahatsız olmanın, sosyolojiden ve tarihten rahatsız olmak da şununla ilgilidir: Biliyorsunuz, Türkiye'deki bürokratik bu militer yapı sosyoloji ve tarih nereye çıkıyordu? Sosyoloji ve tarih medeniyet değerlerimize çıkıyordu, Selçuklu'ya çıkıyordu, Osmanlı'ya çıkıyordu. Onlarla bağıni kesmek için çok farklı bir aslında bir konudan buraya gelindi. Batılılaşma projesinin bir parçası olarak onlarla bağımızı kesmeye çalıştılar. Onlarla bağımızı kesmek için antropolojiye müracaat ettiler, kafatasına müracaat ettiler. Biraz bu antidemokratik yapıyı onunla temellendirdiler. O bakımdan, önce bunu görmemiz lazım. Yani etnik kimlik farklı bir şey, millet farklı bir şey.

Bazı etnik kimlikleri bir araya getirerek, onlardan ortak bir sentez yaratarak milletleşmeye dönüşen topluluklar var, kendi topluluklarını kuran, yeniden kuran şeyler var yeryüzünde milletler var, bir de bunu başaramayan, bizim gibi hâlâ bunun sorunlarıyla uğraşanlar var. Yoksa milletleşme birisinin bir planı falan değil, bir tarihsel, bu bahsettiğim oluşumların yarattığı bir sonuç olarak bakmak lazım.

Bu bakımdan, Ertuğrul Bey'in sorduğu soru mesela, terör örgütüyle şey arasındaki, ben o ayrımı çok önemsiyorum çünkü terör sorununu çözebilirsiniz, bir terör örgütüyle oturup hatta müzakere de yapıp “Gel kardeş, ne istiyorsun falan, bundan sonra sen terör eylemi yapma da turizm faaliyetlerini sana tahsis edelim.” gibi bir esprili bir anlaşma da yapabilirsiniz ama etnik sorun onunla çözülmez, etnik sorun farklı bir şey. Yani bu algı maalesef tartışılmadığı için, biraz da sosyal bilimcilerin bu konudaki şeyinden dolayı görülmediği için yani etnik meseleyi terör örgütüyle çözme gibi bir yanlış içerisindeyiz, o meselenin içerisinde çözme gibi bir yanlış içerisindeyiz. Onun yanlış olduğu kanaatindeyim. Yani sorunun yeterince anlaşılmasıyla ilgili bir etnik... Biraz etnik, sosyoloji meselesi olduğu, eksikliğiyle ilgili görüyorum.

Tabii, Stalinist olup olmadığı meselenin, örgütün... Onu şeye bağlıyorum ben, bir mücadele stratejisine, örgütlenme biçimine ve kendilerini sosyalizan, çok iptidai bir sosyalizm falan filan ama sosyalizan bir modelle, kavramlarla izah etmeye çalışıyor terör örgütü. Yani şeyini okuduğunuz zaman, içerik analizi yaptığınız zaman. Onu da kimle şey yapıyor? Bakıyorsunuz, çeşitli oradan yapılmış alıntılar var, oradan yürütölmüş birtakım kavramlar var. Çok ilkel olduğunu söyleyebilirim. Belki onun, bu örgütlenme modelinin eksikliğini görmemiz lazım.

Ama şunun mutlaka üzerinde durmamız lazım: Bir defa Kürtçe konuşmak, Kürtçenin öğretilmesi, Kürtçe öğretiminin sağlanması, talebinin sağlanması, seçmeli ders, vesaire de olabilir, ayrı bir örgütlenmeyle de olabilir Millî Eğitim Bakanlığının içinde veya benzeri bir teşkilatla. Bunu talep edenlere bu imkânın sunulması gerekir.

“Eğitim dili olsun mu?” meselesinde ben biraz problemlili olduğunu düşünüyorum bu konunun. Neden problemlili? Bu ortak alanın daraltılması konusunda yani Kürtçesini adam öğrensın, geliştirsın, ne yapıyorsa yapsın, ona o özgürlüğün verilmesi lazım ama ortak eğitim dilinin, bu ortak paydayı sürdürecektir, ortak yaşam alanını daraltmayacak, genişletecek bir imkân olarak ortak eğitim dilinin tek dil olması gerekir. Bu Kürtler, Kürtçe konuşan insanlar bu ülkede çoğunluk olsaydılar “Eğitimi Kürtçe yapalım.” dememiz gerekirdi. Bu tarihsel bir şey, bunda çok alınacak bir şey yok “Niye Kürtçe yapılmıyor da ortak eğitim dili Türkçe yapılıyor?” Bunda alınacak bir şey yok. Bu ortak paydayı zayıflatmamamız lazım. Bu ortak paydayı güçlendirecek bir şey kurmamız lazım. Ama bütün bunlar esas itibarıyla terörün ayrı bir mesele olarak görülmesi lazım.

Sayın Milletvekilinin sorusu, işte, sol sosyalizm, Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra... Sosyalizm teorisinin içerisinde millî mesele diye bir problem zaten hep vardır ama Türkiye’de en azından belli grup, belli yani bütün sosyalist gruplar için teşmil edemeyiz ama belli sosyal akımların kendi sosyalist projelerinden geri çekilmeleri veya o sosyalist projenin Sovyetler Birliği’nin ve Doğu Bloku’nun çöküşünden sonra yarattığı bir hayal kırıklığı, bu reel sosyalizmlerin çöküşüyle ilgili hayal kırıklığı da bu eğilime yol açmış olabilir tabii. O ayrı bir tartışma konusudur.

İzin verirseniz son bir şeyle... Bir başka şeye yetişmem lazım önceden kararlaştırılmış bir toplantıydı o da, Naci Bey’in şey yaptığı... Bu küreselleşme sürecinin ben çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bizim küreselleşmeye vereceğimiz en iyi cevap, mesela yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, demokrasinin genişletilmesi ama ortak paydayı besleyecek işte burada millî dilde eğitim yapılması ya da Türkçenin bir millî dil olarak, resmî dil olarak eğitim dili olarak kalması, bu paydayı zayıflatacak bir merkezkaç etkileri yapacak bir şey değil, merkezi güçlendirecek, ortak kimliğimizi –kastettiğim o- güçlendirecek bir şey.

Bütün burada sorun olarak ben esas itibarıyla devletin ideolojisini görürüm. Devletin ideolojisi, Batılılaşmayla, yerli değerlerimizi, kültürel, medeniyet değerlerimizi reddeden bir Batılılaşma ideolojisinin bürokratik ve militer yapıyla, bütünleşmiş bir zümre, neredeyse bir sınıf ideolojine dönüşmesinin esas tahribatı yarattığını düşünüyorum. Onun için, orayı kırarak bir demokrasi zemini açmamız lazım.

YUSUF HALAÇOĞLU (Kayseri) – Hukuku da ekler misiniz ona çünkü en büyük tahribatlardan bir tanesi de insanların hukuka güvenmemesi, adil olup olmamaya güvenmemesi değil mi?

PROF. DR. VEDAT BİLGİN – Tabii.

Şimdi, bakın, bu bizim sivil meseleler, sivil toplum konusundaki en önemli meselelerimizden birisi, şimdi, Yusuf Bey söyleyince ona bir vurgu yapmak ihtiyacını, eksik bıraktığımı hissettim.

Düşünün, şimdi Türkiye imparatorluk döneminde sivil toplumu çok güçlü olan bir vakıf, neredeyse bütünüyle vakıfların temsil ettiği bir sivil toplum var ve bir sivil toplumu devletleştirmiş bir ceberut politika uygulanmıştır. Bunda gayrimüslimlerin vakıfları da dâhil, bu ülkede yaşayan bütün insanların vakıfları devletleştirilmiştir ve devlet, vakıfları devleştirerek sivil toplumu tahrip etmiştir. Onun için vakıfların önünü açmak lazım, cemaatlerin, toplulukların, grupların, dinî grupların. Yani, o bakımdan ben Türkiye'nin bu sivilleşmesini besleyecek bir mekanizma olarak o geleneğin diriltilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye özgürlüklerini genişleterek bu sorunları çözebilir. Bugün Van'da deprem yaşandı. Bu deprem de çok önemli bir göstergiydi. Bu etnik kimliklerin üstünde ortak kimliğimizin olduğunu vurgulayan bir göstergiydi. Bu da çok önemlidir. Buna, sayın milletvekillerinin dikkatini çekmek için bir şey eklemek istiyorum.

Van'da bugün devlet sadece jandarmayla, polisle, valiyle var. Erciş'te şeker fabrikasıyla var. Erciş'te üretim yapan tek bir kuruluş var, şeker fabrikası. Bunu şunun için hatırlattım: Şeker fabrikaları şu anda özelleştirme ihalesinde. Eğer Ağrı'yı, Erciş'i, Erzurum'u Aşkale'yi, benzeri, zannedersen Siirt'te mi Bitlis'te mi var şeker fabrikası, buraları kapatmak istemiyorsak, bu kuruluşların üretim yapmasına, bölgesel ekonominin dinamiği olarak hayatlarını sürdürmesine yönelik bir yaklaşımı Mediste gündeme getirelim. Bunu çok önemli buluyorum. Bakın, bugün Erciş'te tek üretim kaynağı o ve Erciş'i terk etmeyenler de o fabrikanın etrafında çalışan insanlar ve hâlâ üretim yapıyor. Devlet de sadece o fabrikanın etrafında var şu anda.

Onun için, meseleleri, yani “Güneydoğuya istihdam yaratalım, şu kadar vergi indirelim, şunu yapalım, bunu yapalım ama hâlâ ayakta duran, üretim yapan kuruluşları tasfiye edelim...” Bunu ben mantıklı bulmuyorum.

O bakımdan, sosyal ve ekonomik politikaları, demokrasi içerisinde demokrasiyi zenginleştirerek, kendi halkından korkan değil, kendi halkıyla paylaşan bir yaklaşımla sürdürürsek ben sorun çözmeye hâlâ, tahrip edilmiş birçok şeyimiz var, evet ama o tahrip edici yapıyı ortadan kaldırırsak sorun çözecek en büyük kaynağımız, ortak zeminimiz bizim medeniyet değerlerimiz.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum, teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Çok teşekkürler.

Kendi sorduğum soruya ilişkin bir kanaatimce doğru olduğunu düşündüğüm ama tartışılmaya muhtaç bir cevap olarak ifade edeyim ben de, biraz boşlukta kaldı.

Şimdi, onur duygusu hakikaten çok önemlidir. Türkiye'deki bu onur duygusunun iki türlü çarpıtmaya uğradığını düşünüyorum. Bunlardan birincisi, yakın tarihe ilişkin sizin de anlattığınız o bürokratik ve militer geleneğin yapıp ettikleri diyelim, bunlara ilişkin bir tarihsel araştırma son derece önemli. Bunun da alabildiğince siyasetin dışında hakikaten mesleken tarihçiler tarafından yapılması ve resmî tarihin dışında yakın tarihin çoğullaştırılmasının önemli olduğunu görürüm çünkü tarihsel hikâyeler, insanların bugünü ve geleceği kavramalarında çok çeşitli biçimlerde etki yaparlar, kimlik meseleleri söz konusu olduğunda bu rehabilite edilmesi gereken tarihin bir çarpıtma unsuru olarak var olduğunu düşünüyorum onur duygusuyla ilgili.

İkincisi de aşağı yukarı otuz yıla yaklaşan terör, buna ilişkin çok çeşitli değerlendirmeler var ama terörün kurmuş olduğu atmosfer itibarıyla yine bu onur duygusunun çarpıtıcı bir etki doğurduğunu düşünüyorum. Kimliklerin kavranış biçimine dair atmosferi, o politik ve toplumsal iklimi bir bakıma tahrip ettiğini düşünüyorum.

Eğer biz hem tarihle yüzleşebilir hem de terörden bağımsız demokratik bir zemin oluşturabilir isek siyasetin sivil toplumun marifetiyle bu ülkede yaşayan insanların hakikaten o onur duygusuyla birlikte sisteme, toplumsal hayata entegre olabilecekleri bir zemini, ezbere bir plan üzerinden demiyorum ama bütün bu insanların katkılarıyla, fikirleriyle, müzakereleriyle oluşturabiliriz diye düşünüyorum.

PROF. DR. VEDAT BİLGİN – Evet, çok teşekkür ediyorum ben de dinlediğiniz için.

Öncelikle bölgede ortaya çıkan “Çaresizlik Sendromu” diye ben onu tanımlıyorum, o psikolojik korkunun ortadan kalkması lazım çünkü o insanlar özgürleşmeden onların taleplerinin ne olduğunu anlamamız zor.

BAŞKAN – Çok teşekkürler.

Değerli arkadaşlar, gelecek toplantıyı bildireceğiz, muhtemelen çarşamba günü yaparız.

Kapanma Saati: 12.32